

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ακαδημαϊκό έτος 2021-2022

Πρώτη γραπτή εργασία για τον Δημόσιο και Ιδιωτικό Βίο Ι

ΘΕ ΕΛΠ 20

Σχεδιάγραμμα

Α. Επεξηγήσεις - Διευκρινίσεις

1. Επαναδιατύπωση θέματος – στόχοι

Στην παρούσα εργασία καλούμαστε να μελετήσουμε:

- τη σύνθεση και τη λειτουργία των συλλογικών πολιτειακών οργάνων της Αθήνας
- τα βασικά χαρακτηριστικά του συστήματος απονομής δικαιοσύνης

Ο στόχος μας είναι:

- να κατανοήσουμε τη σημασία των μεταρρυθμίσεων που έγιναν στην πόλη της Αθήνας και τον τρόπο με τον οποίο επέδρασαν στην διάρθρωση των πολιτειακών οργάνων

2. Η δομή της εργασίας

Η εργασία μας διακρίνεται σε 3 μέρη:

- Εισαγωγή
- Κύριο μέρος
- Συμπεράσματα

- Στο 1^ο μέρος, που είναι η εισαγωγή, θέτουμε τους στόχους και προϊδεάζουμε τον αναγνώστη για το θέμα που θα πραγματευτούμε στο 2^ο μέρος της εργασίας μας.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

- Στο **2^ο μέρος**, που είναι το κύριο, αναλύουμε διεξοδικά το θέμα απαντώντας στα ζητούμενα και δημιουργούμε παραπομπές για να φανεί η αξιοπιστία των λεγομένων μας.
- Στο **3^ο μέρος**, που αποτελεί το συμπέρασμα, συνοψίζουμε και καταγράφουμε γενικές διαπιστώσεις καταλήγοντας σε κάτι πιο γενικό σε σχέση με το θέμα μας.

B. Παρουσίαση εργασίας

i. Εισαγωγή

- Η Αθήνα ήταν η πόλη-κράτος στην οποία συντελέστηκαν μεγάλες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και πολιτειακές εξελίξεις κατά την αρχαϊκή και κλασική περίοδο.
- Συνεχείς εμφύλιες διαμάχες μεταξύ πλούσιων και φτωχών
- Μεγάλες ανισότητες συνθέτουν την εικόνα μιας πόλης που στις αρχές του 6^{ου} αι. π.Χ δεν διέφερε από τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις-κράτη¹.
- Μετά τις μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα και του Κλεισθένη: περισσότεροι άνθρωποι κατακτούν την ιδιότητα του πολίτη και μπορούν να παίρνουν πολιτικές αποφάσεις
- Με τη νομοθεσία του Σόλωνα: κατώτερες τάξεις πολιτών συμμετέχουν στα πολιτειακά όργανα
- Με τα μέτρα του Κλεισθένη η πολιτική ιδιότητα διευρύνεται
- Οι μεταρρυθμίσεις του Εφιάλτη και του Περικλή: τα λαϊκά όργανα του κράτους προετοιμάζουν και λαμβάνουν τις πολιτικές αποφάσεις²

ii. Κύριο μέρος

Ενότητα Α'

Τα πολιτειακά όργανα στην αρχαϊκή και κλασική Αθήνα

Μεταρρυθμίσεις

¹ Μήλιος 2000:50-51.

² Μήλιος 2000:51-52.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

- αρχαίες ελληνικές πόλεις-κράτη: οι ελεύθεροι πολίτες έχουν πολιτικά δικαιώματα και μπορούν να συμμετέχουν στον πολιτικό βίο της πόλης
- Αθήνα: οι ελεύθεροι πολίτες διαχειρίζονται την πολιτική εξουσία, αποφασίζουν για ειρήνη ή πόλεμο, συνάπτουν συμμαχίες, εκλέγουν τους πολιτικούς άρχοντες³
- Τα μέτρα του Σόλωνα:
  - ✚ δημιούργησε την Βουλή των 400 και τα δικαστήρια της Ηλιαίας
  - ✚ έδωσε τη δυνατότητα συμμετοχής των κατώτερων τάξεων πολιτών στα πολιτειακά όργανα του κράτους
- Ο Κλεισθένης:
  - ✚ αναδιοργάνωσε τις φυλές και μετατόπισε το βάρος στους δήμους,
  - ✚ μεγάλωσε τη Βουλή των 400 σε Βουλή των 500,
  - ✚ έκανε συχνότερες τις συνεδριάσεις της Εκκλησίας του Δήμου
  - ✚ έδωσε το κίνητρο σε περισσότερους πολίτες να συμμετάσχουν στη διακυβέρνηση της πόλης.
- ο Εφιάλτης και ο Περικλής:
  - ✚ αφαίρεσαν όλες τις πολιτικές εξουσίες από τον Άρειο Πάγο και τις έδωσαν στη Βουλή και την Ηλιαία⁴,
  - ✚ έδωσαν τη δυνατότητα εκλογής στο αξίωμα του άρχοντα στους ζευγίτες και τους θήτες
  - ✚ καθιέρωσαν τον βουλευτικό και ηλιαστικό μισθό για τη συμμετοχή στη Βουλή και την Ηλιαία⁵.

Τα θεσμικά όργανα του κράτους

α)η Εκκλησία του Δήμου,

β)η Βουλή των 500,

γ)η Ηλιαία

δ)τα δημόσια αξιώματα⁶

³ Δίπλα 2008:17-33.

⁴ Μπιργάλιας 2000:146.

⁵ Μήλιος 2000:82-83.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

➤ η Εκκλησία του Δήμου:

- ✚ έγινε το ισχυρότερο όργανο
- ✚ ενεργοί πολίτες από είκοσι ετών και άνω έπαιρναν μέρος προαιρετικά στις συνεδριάσεις της.
- ✚ καταβολή αμοιβής από έναν έως τρεις οβολούς
- ✚ συνεδρίαζε 36 φορές το χρόνο στην Πνύκα από την ανατολή του ηλίου μέχρι το μεσημέρι.
- ✚ οι συμμετέχοντες ψήφιζαν με ανάταση της χειρός,
- ✚ για σοβαρές αποφάσεις απαιτούνταν απαρτία 6.000 μελών
- ✚ οι αποφάσεις της λέγονταν «ψηφίσματα» και είχαν ισχύ νόμου.
- ✚ πενήντα πρυτάνεις, μέλη της ίδια φυλής, ήταν υπεύθυνοι για να συγκαλούν και να διεξάγουν τις συνεδριάσεις για μία πρυτανεία⁷.
- ✚ εξέλεγε τους πολιτικούς άρχοντες,
- ✚ είχε νομοθετικό και διοικητικό ρόλο
- ✚ πρωτοκαθεδρία σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής⁸
- ✚ ελάμβανε τις σοβαρότερες αποφάσεις⁹
- ✚ σύναπτε διπλωματικές σχέσεις,
- ✚ επέβαλλε έκτακτους φόρους σε δυσμενείς περιόδους,
- ✚ εκτελούσε δημόσια έργα,
- ✚ απένεμε ή στερούσε την ιδιότητα του πολίτη
- ✚ αποφάσιζε για διοικητικά θέματα.
- ✚ αποφάσιζε για θέματα που είχαν προταθεί και προετοιμαστεί από τη Βουλή των 500(προβουλεύματα)
- ✚ είχαν τη δυνατότητα οι πολίτες να προτείνουν μεταβολές ή να αρνούνται την ψήφιση ενός προβουλεύματος¹⁰

---

⁶ Μπιργάλιας 2000:151.

⁷ Μήλιος 2000:86-87.

⁸ Μπιργάλιας 2000:152-153.

⁹ Μπιργάλιας 2000:142-143.

¹⁰ Μήλιος 2000:87-88.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

Η Βουλή των 500

- όργανο διακυβέρνησης της Αθήνας.
- την αποτελούσαν 500 βουλευτές, 50 από κάθε φυλή, οι οποίοι εκλέγονταν με κλήρωση μεταξύ των υποψηφίων¹¹.
- ελεύθεροι πολίτες από τριάντα ετών και άνω
- μπορούσαν να καταλάβουν το αξίωμα μέχρι δύο φορές στη ζωή τους¹².
- οι βουλευτές εκλέγονταν για ένα χρόνο,
- ήταν απαλλαγμένοι από στρατιωτικές υποχρεώσεις
- ελάμβαναν προνομιακή θέση στις θεατρικές παραστάσεις και στις δημόσιες εορτές
- εισέπρατταν τον βουλευτικό μισθό που ήταν πέντε οβολοί την ημέρα.
- 50 βουλευτές από κάθε φυλή είχαν την προεδρία για μία πρυτανεία(36 ημέρες το χρόνο) και αποκαλούνταν πρυτάνεις.
- ένας απ' τους πρυτάνεις εκλεγόταν πρόεδρος της Βουλής για μία φορά και λεγόταν επιστάτης¹³.
- συνεδρίαζε δημοσίως στο βουλευτήριο με την υποχρεωτική παρουσία των πρυτάνεων
- οι πρυτάνεις ήταν αρμόδιοι να συγκαλέσουν τη Βουλή και την Εκκλησία, αλλά και να καταρτίσουν τις ημερήσιες διατάξεις των δύο αυτών θεσμικών οργάνων.
- συνεδριάσεις καθημερινές, εξαιρούνταν οι ημέρες εορτών και αργιών
- σημαντικότερος ρόλος της ο προβουλευτικός, η προετοιμασία κάθε πρότασης που θα πήγαινε στην Εκκλησία του Δήμου προς συζήτηση(το προβούλευμα).
- επέβλεπε και συντόνιζε την εφαρμογή των αποφάσεων της Εκκλησίας,
- επέπτευε την οργάνωση του στρατού,
- διαχειριζόταν και έλεγχε τα δημόσια οικονομικά,
- υποδεχόταν τους ξένους διπλωματικούς αντιπροσώπους
- σύναπτε συμφωνίες μαζί τους,
- έλεγχε τον απολογισμό των αρχόντων
- επέπτευε τους υπαλλήλους της Αθήνας,
- προγραμματίζε και εκτελούσε τα δημόσια έργα

¹¹ Δίπλα 2008:17-33.

¹² Μπιργάλιας 2000:152.

¹³ Μήλιος 2000:88

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

- επέβαλλε πρόστιμα μέχρι πεντακοσίων δραχμών¹⁴.

Η Ηλιαία

- κύριος φορέας δικαστικής εξουσίας, τον οποίο εισήγαγε ο Σόλων.
- απαρτιζόταν από 6000 δικαστές που εκλέγονταν με κλήρωση από όλους τους ελεύθερους πολίτες.
- οι δικαστές ήταν τριάντα ετών και άνω και είχαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα.
- εκλέγονταν 600 πολίτες από κάθε φυλή (10φυλές) που είχαν ετήσια θητεία.
- τα δικαστήρια της Ηλιαίας αποφάσιζαν με απλή πλειοψηφία
- η ψηφοφορία ήταν μυστική¹⁵.

Τα δημόσια αξιώματα

- τα καταλάμβαναν πολίτες από τριάντα ετών και άνω.
- οι υπάλληλοι της διοίκησης
- εκλέγονταν με κλήρωση για ένα χρόνο¹⁶.
- οι ταμίες, οι διαχειριστές των δημόσιων οικονομικών, οι στρατιωτικοί άρχοντες και ο προϊστάμενος στην υπηρεσία ύδρευσης εκλέγονταν με ανάταση της χειρός.
- οι πεντακοσιομέδιμνοι και οι ιππείς μπορούσαν να καταλάβουν κρατικά αξιώματα
- **μετά το 458/7 π.Χ** μπορούσαν να εκλέγονται και οι δύο κατώτερες τάξεις πολιτών, οι ζευγίτες¹⁷ και οι θήτες¹⁸.
- ήταν όργανα της Βουλής των 500 - ελέγχονταν από την αρχή έως το τέλος της θητείας τους από αυτήν.
- υποβάλλονταν σε «δοκιμασία» μπροστά στη Βουλή.
- οι εννέα άρχοντες που εκλέγονταν, δοκιμάζονταν εκ νέου μπροστά στην Ηλιαία.
- σημαντικότεροι δημόσιοι λειτουργοί ήταν: **ο επώνυμος άρχων, ο βασιλέας, ο πολέμαρχος και οι έξι θεσμοθέτες.**
- **Ο επώνυμος άρχοντας** φρόντιζε για τις δημόσιες γιορτές και τελετές και ήταν υπεύθυνος για θέματα οικογένειας και κληρονομιάς.

¹⁴ Μήλιος 2000:89.

¹⁵ Μήλιος 2000: 89-90.

¹⁶ Κυρτάτας και Ράγκος 2012.

¹⁷ Μπιργάλιας 2000:156-157.

¹⁸ Μήλιος 2000:91

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

- Ο βασιλέας φρόντιζε τη δημόσια λατρεία και εκδίκαζε σχετικές υποθέσεις.
- Ο πολέμαρχος ήταν αρχηγός του στρατού και επόπτης των στρατιωτικών ζητημάτων - μετά τα Μηδικά οι αρμοδιότητες του μεταφέρθηκαν στους δέκα στρατηγούς και ο πολέμαρχος κράτησε μόνο κάποιες θρησκευτικές υποχρεώσεις, ενώ εκδίκαζε και υποθέσεις που αφορούσαν μετοίκους.
- Οι έξι θεσμοθέτες ήταν πρόεδροι στα δικαστήρια, επικύρωναν συμφωνίες με άλλες πόλεις και καθόριζαν τις δικάσιμες ημέρες¹⁹.
- Όλοι οι δημόσιοι λειτουργοί εκλέγονταν για ένα χρόνο με χειροτονία από την Εκκλησία του δήμου.
- οι 10 στρατηγοί μπορούσαν να επανεκλεγούν χωρίς περιορισμούς στο αξίωμά τους, εφόσον ήταν ιδιοκτήτες γης - εξασφάλιζαν πολιτική δύναμη - υπεύθυνοι για όλες τις στρατιωτικές υποθέσεις - σημαντικοί πολιτικοί ηγέτες της δημοκρατίας²⁰.

Ενότητα Β'

Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης

Στην αρχαία Αθήνα

- δεν υπήρχε διάκριση των τριών εξουσιών, δικαστικής, νομοθετικής και εκτελεστικής.
- Στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης συμμετείχαν τα πολιτειακά όργανα.
- Η Βουλή των 500 διατελούσε και ένα δικαστικό ρόλο, καθώς εκδίκαζε καταγγελίες Αθηναίων πολιτών εναντίον αξιωματούχων.
- Η Εκκλησία του Δήμου εκδίκαζε υποθέσεις που είχαν υποβληθεί με τη διαδικασία της εισαγγελίας και άλλες υποθέσεις που αφορούσαν εορταστικές εκδηλώσεις.
- Οι δημόσιοι λειτουργοί είχαν πολιτική και δικαστική εξουσία²¹
- ο επώνυμος άρχων εκδίκαζε υποθέσεις οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου,
- ο άρχων βασιλεύς θρησκευτικές υποθέσεις,
- ο πολέμαρχος υποθέσεις που αφορούσαν μετοίκους

¹⁹ Μήλιος 2000:91-92.

²⁰ Κυρτάτας και Ράγκος 2012

²¹ Κυρτάτας και Ράγκος 2012.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

- οι έξι θεσμοθέτες υποθέσεις δημόσιων και ιδιωτικών διαφορών²².

τα δικαστήρια

- δεν αποτελούσαν απλά χώρους εκδίκασης υποθέσεων
- ασκούσαν και πολιτική εξουσία.
- 5^{ος} αι. π.Χ η δραστηριότητα των δικαστηρίων αυξάνεται
- 4^{ος} αι. π.Χ τα δικαστήρια έχουν λαϊκό χαρακτήρα.
- **ο Άρειος Πάγος**
  - ✚ το αρχαιότερο δικαστήριο της Αθήνας,
  - ✚ είχε απεριόριστες αρμοδιότητες στην αρχαϊκή περίοδο,
  - ✚ αποδυναμώνεται στην κλασική περίοδο
  - ✚ οι αρμοδιότητές του μεταβιβάζονται στην Ηλιαία.
  - ✚ δραστικός περιορισμός των αρμοδιοτήτων του μετά το 461 π.Χ. που αυξάνει το δικαστικό ρόλο των συλλογικών πολιτειακών οργάνων της Βουλή των 500, της Εκκλησίας και των δικαστηρίων που αναλαμβάνουν όλες τις κρίσιμες υποθέσεις της πόλης.
  - ✚ εκδικάζει μόνο ανθρωποκτονίες στην περίπτωση που το θύμα είναι Αθηναίος πολίτης²³.
- **Η Εκκλησία του Δήμου**
  - ✚ οι αποφάσεις της ήταν τελεσιδικες, παίρνονταν επιτόπου, μετά την ολοκλήρωση των αγορεύσεων των διαδίκων.
- **Το λαϊκό δικαστήριο της Ηλιαίας**
  - ✚ χωριζόταν σε 10 τμήματα, τα οποία αποτελούσαν διάφορα δικαστήρια, το καθένα με καθορισμένες αρμοδιότητες.
  - ✚ Σε καθένα από τα 10 τμήματα, οι 10 φυλές της Αττικής είχαν ισάριθμους αντιπροσώπους.
  - ✚ Τα αυτοτελή δικαστήρια της Ηλιαίας συνέρχονταν συχνότατα
  - ✚ ο μισθός ήταν αρκετά σημαντικός²⁴.

²² https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5273/1/04_ch2_Istoria_Dikaiou.pdf

²³ Κυρτάτας και Ράγκος 2012.

²⁴ Μπιργάλιας 2000:158-159.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

- ✚ Ο αριθμός των 6000 δικαστών δηλώνει ότι το 1/5 των πολιτών συμμετείχε στην απονομή δικαιοσύνης²⁵.
- ✚ ήταν οργανωμένα σε αυτοτελή τμήματα των 600 μελών
- ✚ τα 501 ήταν τακτικοί δικαστές και τα υπόλοιπα αναπληρωματικοί.
- ✚ Εκδικάσεις υποθέσεων γίνονταν 250 μέρες το χρόνο
- ✚ οι δικαστές λέγονταν ηλιαστές, οι οποίοι έπαιρναν χρηματική αμοιβή έως δύο οβολούς για κάθε ημέρα που παρίσταντο.
- ✚ Οι δίκες τελείωναν την ίδια μέρα και διαρκούσαν περίπου δυόμισι ώρες.
- ✚ Οι αρμοδιότητες των ηλιαστών περιλάμβαναν απλές υποθέσεις πολιτών αλλά και πολιτικές δίκες.
- ✚ η Ηλιαία εκδίκαζε δημόσιες αγωγές για προδοσία ή κατάχρηση,
- ✚ αποφάσιζε αν ήταν παράνομα ή παράτυπα τα ψηφίσματα της Εκκλησίας.
- ✚ Επέβαλλε ποινές χρηματικών προστίμων, εξορίας ή ακόμα και θανάτου.
- ✚ Οι αποφάσεις της ήταν τελεσίδικες και δεν έπαιρναν έφεση²⁶.

iii. Συμπεράσματα

Στα αρχαϊκά χρόνια

- η Αθήνα αντιμετωπίζει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι περισσότερες ελληνικές πόλεις-κράτη και η κοινωνία είναι αριστοκρατική.
- Την πολιτική και δικαστική εξουσία κατέχουν οι μεγάλοι κάτοχοι γης.

Μετά τις μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα και του Κλεισθένη

- η Αθήνα «εκδημοκρατίζεται» και γίνεται ένας πολιτικός οργανισμός,
- οι πολίτες συμμετέχουν μέσω των συλλογικών οργάνων του κράτους.

²⁵ Κυρτάτας και Ράγκος 2012.

²⁶ Μήλιος 2000: 89-90.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

- Το μεγαλύτερο μέρος των ελεύθερων πολιτών αναλαμβάνει δημόσια αξιώματα, ψηφίζει στην Εκκλησία, εκδικάζει σοβαρές υποθέσεις.
- Τα δικαστήρια αποκτούν λαϊκό χαρακτήρα και οι πολίτες αισθάνονται ίσοι απέναντι στο νόμο.

Βιβλιογραφία & Δικτυογραφία

- Δίπλα, Α. 2008. «Δημοκρατία, ολιγαρχία και κατανομή της εξουσίας». Στο *Δημόσιος και ιδιωτικός βίος στην Ελλάδα Ι*. Ανθολόγιο-Κείμενα από τη Σύγχρονη Βιβλιογραφία. Πάτρα:ΕΑΠ. 17-33.
- Κυρτάτας, Δ. Ι. και Ράγκος, Σπ. Ι. 2012. *Η Ελληνική Αρχαιότητα: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας*. Ι. Αρχαϊκή εποχή. 2. Νομοθέτες και τύραννοι (2.6 Το πολίτευμά μας αποκαλείται δημοκρατία). https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/arxaiotita/page_020.html
- Μήλιος, Α. 2000. «Η έννοια του ελεύθερου πολίτη». Στο *Δημόσιος και ιδιωτικός βίος στην Ελλάδα Ι*. Τ. Α΄: *Δημόσιος και ιδιωτικός βίος στην Αρχαία Ελλάδα*. Πάτρα: ΕΑΠ. 23-113.
- Μπιργάλιας, Ν. 2000. «Ο αρχαίος δημόσιος βίος, πολιτική ζωή και τάξεις: δικαστική, στρατιωτική και θρησκευτική ζωή». Στο *Δημόσιος και ιδιωτικός βίος στην Ελλάδα Ι*. Τ. Α΄: *Δημόσιος και ιδιωτικός βίος στην Αρχαία Ελλάδα*. Πάτρα: ΕΑΠ. 115-238.
- https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5273/1/04_ch2_Istoria_Dikaiou.pdf . 19/10/2021.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!